تێڕامانێك بۆ كتێبی (ئافرەت لە شانۆی كوردیدا).. كامەران حاجی ئەلیاس

ئەگەر ئاوڕێك لە رابردووی كلتوری هونەری وئەدەبی و رۆشنبیری خۆمان بدەینەوە گومانی تێدانییە ،كەخاوەنی چەندین چالاكی و ئەدەبی وهونەرین ،خاوەن ئەرشیفێكی دەوڵەمەندین دەتوانین هەمیشەشانازی بەرابردووی خۆمانەوە بكەین ..بەڵام یەكێك لەو گرفتانە كە رووبەرمان دەبێتەوە بریتییە لەوەی، لە كاتی ئەنجام دانی هەر چالاكییەك نەبوونی دەزگایەك یان فەرمانگایەكی فەرمییە كە پێویست بێت بۆ تۆمار كردن بۆ دۆكیۆمێنتكردنی و كۆكردنەوەی سەرجەم ئەو چالاكیانەی كە ئەنجام دراون وە ئەوەی ئەنجام دەدرێن، بۆ ئەوەی وەكو بەڵگە لە داهاتوو ئاماژە پێبدرێت لە هەمان كات دا لە ناچوون بپارێزدرێن ،ببێتە سەرچاوە بۆ ئەوەی ببێتە فاكتەرێك بۆ تۆماركردنی مێژوویەكی راست و دورست چونكە وەكو ئاشكرایە دورستكردنی مێژوویەكی راست و دورست و بێ گوماناوی لەرێگەی بەڵگەو دۆكیۆمێنت و شوێنەوار دەبێت لە بەر ئەوە وڵاتان گرنگی زۆریان بە ئەرشیفكردن داوە هەر لەرێگەی بەڵگەشەوە دەبنە خاوەن شارستانییەتی تایبەت بەخۆیانەوە پارێزگاری لە مێژووی خۆیان دەكەن.

ئێمە لە كوردستان بەداخەوە هیچ دەزگایەكی ئەوتۆمان نییە بۆ تۆماركردنی سەرجەم چالاكییەكان راستە لێرەو لەوێ چ لە ئاستی كەسی بێت یان رێكخراو یان كۆمەڵە بێت هەوڵدراوە بەڵام ئەمەنە كارێكی فەرمی و گشتگیر نین تەنیا بوارێك لە خۆ دەگرن وەكو دەزگایەكی فەرمی نین هەموو لایەنێكی ئەدەبی و هونەری وگشتی لە خۆبگرێت بەئەوەی لە هەركاتێك كەسێك یاخود لایەنێك پێویستی پێبێت راستەوخۆ پەیوەندی بەو دەزگایەوە بكات و سوودی لێوەرگرێت ،كە بەداخەوە ئەوەش كەلێنێكی گەورەیە لە ئەنجام دا دەبێتە هۆكاری لە ناوچوون یان تۆمارنەكردنی چالاكییەكان بەشێوەكی راست دورست .

كتێبی(ئافرەت لە شانۆی كوردیید) لە نووسین و ئامادەكردنی نووسەری دیاری كورد (مەغدید حاجی) لەساڵی 1989 چاپی یەكەمی بڵاوكرایەوە.. بەهۆی ئەوەی كتێبەكە زۆر گرنگ بوو لە هەمان كاتیشدا لەكتێبخانەكانی كوردستان نەمابوو، لە ساڵی 2024 لەسەر ئەركی مەكتەبی راگەیاندنی یەكێیەتی لە هەولێر بەجاری دووەم چاپ و بڵاوكرایەوە ..لەوانەیە پێش چاپ كردنی ئەم كتێبە لەسەر رۆڵی

ئافرەت لە شانۆی کوردیدا لە رۆژنامەو گ□قارەکان وەکو وتار لێرەو لەوێ نووسرابو□ت بەڵام وەکو کتێب بەو تێروتەسلە لە چوارچێوەی کتێب نەنووسراوە بۆیە کتێبی (ئافرەت لە شانۆی کوردیدا) یەکێکە لەو کتێبانەی کە بۆتە ئەرشیفێکی دەوڵەمەند بۆ شانۆی کوردی بەجۆرێك بۆتە سەرچاوە بۆ چەندین تێزی نامەی ماستەر و دکتۆرا..کارێکە دەبــوایە لەلایەن دەزگــایەکی گەورەی حکــومەتەوە جێبەجێ کرابــا و بودجەیەکی شایستەی بۆ تەرخان کرابا نووسەر زیاتر لە چوار ساڵ خەریکی ئەم کتێبە بووە هیلاکی و ماندووبوونی زۆری کردووە لەسەر ئەرکی خۆی چاپی یەکەمی لە شاری بەغدا چاپ کردووە…نووسەر بۆ ئامادەکردنی کتێبەکە سەردانی شار و شارۆچکەکانی کوردستانی کردووە چەندین دیدار و هەڤپەیڤینی لەگەڵ چەندین هونەرمەند ئەنجام داوە بۆئەوەی بەشێوەیەکی راست و دورست کتێبەکە بخاتە بەردەم خوێنەران نووسەر بۆ راست و دورستی مێژوەکان زۆربەی دیدارەکانی لەرێگەی ریکۆدەر یان بەشێوەی نووسین دیدارەکانی ئەنجامی داون تائێستا وەکــو بەڵگە لەلای خۆی پارســتوویەتی.. تۆ بیــر بکەوە لە ســاڵــانی هەشتایەکانی سەدەی رابردوو ئەوهەموو کارە لەسەر خەرجی خۆت ئەنجام بدەیت دەبێ چ ئەرکێکی زەحەمەت بووبێت چونکە هۆکارەکانی پەیوەندی کردن وەکو ئێستا ئاسان نەبووە بۆیە ئەم کتێبە بەئاسانی لەدایك نەبووە .

ئەگەر رامانێك بە ناو□□کی کتێبەکەشدا بکەین سەرەتا مامۆستا (ئەحمەد سالار) پێداچوونەوەو پێشەکی بۆکتێبەکە نووسیوە ..راستە ناونیشانی کتێبەکە لە ژێر ناوی (ئافرەت لە شانۆی کوردیدا) یە پشکی شێر بە رۆڵی ئافرەت لە شانۆی کوردی بەرکەوتووە بەڵام هەر لە نێو کتێبەکەدا نووسەر باسی بزووتنەوەو مێژووی شانۆی کوردی ناوی سەرجەم ئەو ئافرەتانەی تۆمارکردووە کە وەکو ئەکتەر رۆڵیان بینیوە لە سەرتەختەی شانۆ و دراماکان دا لە هەمان کات ئاماژەی بەناوەی ئەو پیاوانەی داوە کە رۆڵی ئافرەتیان بینیووە ئەمەش سەرچاوەیەکی گرنگە بۆ هونەرمەندان و نووسەران.. نووسەر ئاوڕێك لە مێژووی شانۆی کوردی دەداتەوە باس لە یەکەم دەقی شانۆی کوردی دەکات بە ناوی (مەمی ئالان) کە لە ساڵی 1919 لەلایەن نووسەری دیاری کورد (عەبدول□حیم رەحمی هەکاری) نووسراو لە هەمان کاتدا باس ناوەرۆکی شــانۆگەرییەکە دەکــات نووســەر مەغدیــد حــاجی دەڵێــت”ئەم شانۆگەرییە(مەمی ئالان) بەهیچ شێوەیەك باسی ئەویینداری (مەم و زین) ناکات بەڵکو چەمکی شانۆگەریەکە باس لە رۆحی هاوکاری نەتەوەی کورد دەکات بەتایبەتی وەکو گەلێکی موسڵمان هاوکاری گەلی فەڵستین دەکات لە پێناوی رزگار کردنی شاری قودس هەروەها باس لە رۆڵی ئافرەت دەکات لەوسەردەمەدا”.

ئەوەی زانراوە شانۆگەری (مەمی ئالان)ی عەبدولرەحیم رەحمی هەکاری چیرۆکی شانۆگەرییەکە باس لە ساتی رۆیشتنی مەمی کوردان بۆ غەزای رزگارکردنی قودس دەکات. کاتێك (مەم) خۆی ئامادە دەکات بچێت بۆ شەڕ، چاوەڕێشی دایکی و غەزالی ژنی بە تەنیا جێدەهێڵێت، دوای چەندین ساڵ، وەك قارەمانێــك لە غەزا دەگەڕێتەوە و دەچێتە لای ژنەکەی، سەرەتا ژنەکەی نایناســێتەوە. دواتــر کە خۆی ئــاشکرا دەکــات، دەیناسێتەوە و هەردووکیان لەك دەئاڵێن و باوەش بە یەکتردا دەکەن.

نووسەر کتێبەکەی بۆ چوار بەش داش کردووە لە بەشی یەکەم باس لە ئافرەت لە دەقی شانۆی کوردی دەکات وباس لە نووسەرەکان دەکات کە چۆن وەکــو بــابەت مامەڵەیــان لەگەڵ ئــافرەت کــردووە لەنێــو دەقە شانۆییەکانیدا.

لە بەشی دووەم باس لەو هونەرمەندانە پیاوانە دەکات کە وەکو پیاو رۆڵی ئافرەتیان بینیووە هەر لەسەرەتایی چلەکان و پەنجاکان تا حەفتاییەکانی سەدەی رابردووە باس لەچۆنییەتی پرکردنەوەی ئەو کەلێنە دەکــات لە نێــوە شــانۆی کوریــدابوونی هەبــوو ئامــاژەی بە ناوەکانیان دەکات.

لە بەشی سێیەمدا مەغدید حاجی باس لەو ئافرەتانە دەکات کە رۆڵیان بینیووە لەسەر تەختەی شانۆ و لە نێو درامای کورییدا هەرلەو بەشــدا نووســەر بــاس لە دامەزرانــدنی تیپەشانۆییەکــان دەکــات بۆ تایبەتی لە دوای شۆرشی14ی تەموزی ساڵی 1958 بەجۆرێك باس لەم تیپە هونەریانە دەکات کە کاریگەری ئەرێنیان هەبووە لە پێشڤەچوونی رەوتی شانۆ بەگشتی بەشداریکردنی ئافرەتان زیاتر بوو.

لە بەشی چوارەم نووسەر مەغدید حاجی ئاماژەی بە ناوی زیاتر لە 402 لەو خانمانەی داوە کە وەکو ئەکتەر رۆڵیان بینیوە لەسەر تەختەی شانۆ و لە نێو درامای کورییدا هەریەکەو بەپێی قەناغ و بەپێی شارەکەی خۆی ناویان لە نێو کتێبەکەدا نووسراون چەندین دیداری لەگەڵ بەشێــك لە ئەو ئافرەتــانە ئەنجــام داوە کە رۆڵیــان بینیــوە لەسەر تەختەی شانۆ وە لە نێو درامادا.

لە کۆتاییش نووسەر چەندین وێنەی شانۆیی وەکو بەڵگە بڵاوکردۆتەوە هەندێك لە وێنەکان ئەو هونەرمەند پیاوانە لە خۆ دەگرێت کە رۆڵی ئافرەتیــان بینیــوە هەنــدێکی تریــش وێنەی ئەو ئافرەتــانن کە لەشانۆگەرییەکان وەکو ئەکتەر بەشداربوون.

هەرچەندە ناوی کتێبەکە بەناوی (ئافرەت لە شانۆی کوردیدا)-یە بەڵام ناوەرۆکەکەی تەنیا ئاماژە بەناوی ئەو ئافرەتە هونەرمەندانە دراوە کە لە کوردســتانی بــاشوور بەشــداری لە شــانۆ درامایــان دا کــردووە بەهیــچ شێــوەیەك ئامــاژە بە ئافرەتــانی پارچەکــانی تــری کوردستان نەدراوە ،ئەگەرچی من دەینام ئەمە کارێکی زۆر زەحمەتە

هەروەکو لە سەرەتا ئاماژەمان پێدا دەبێت ئەم کارە لەلایەن دەزگایەکی فەرمی حکومی بکرێت لە هەمان کات ساڵانی هەشتاکانیش ئەستەم بوو ئاماژە یان پەیوەندی بە پارچەکانی تری کوردستان بدرێت، بەڵام دەکرا لە ناونیشانەکەی نووسرابا (ئافرەت لە شانۆی کوریدا لە باشووری کوردستان یان لە کوردستانی عێراق دا)
لە کۆتاییدا دەست خۆشی لە برای ئازیزم مامۆستا مەغدید حاجی دەکەم بەوەی کارێکی زۆر باشی کردووە ،لە هەمان کاتیشدا بە باشی دەزانم لایەنەکانی پەیوەندار بە تایبەتی وەزارەتی ڕۆشنبیری لاوانی حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕێورەسمێکی شایستەی ڕێزلێنان بۆ نووسەر (مەغدید حاجی) سازبکات دووبارە دەستی خۆشی لێدەکەم.